

Ylym üçin näme etseňem bolýarmy ýa-da ýürekbulanjy ylmy tejribeler

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy, Medisina, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Ylym üçin näme etseňem bolýarmy ýa-da ýürekbulanjy ylmy tejribeler YLYM ÜÇİN NÄME ETSEÑEM BOLÝARMY ÝA-DA ÝÜREKBULANJY YLMY TEJRİBELELER

• **Ylym üçin...**

Ylmyň taryhyna ýazylan synaglaryň arasynda gorkunç netije bilen gutaranlary-da bar. Ylma duwlanyp edilen bu hapa synanşyklarda käte haýwanlar, käte adamlar ulanyldy.

• **Iki kelleli it**

Beden synalaryny çalyşmagyň iň öñdebaryjy wekili saýylan sowet alymy Wladimir Demihow esasan itleriň beden agzalaryny çalşyryp goýmakda özünü tanatdy. Ol geçiren synaglarynyň birinde güjügiň kellesini öñki aýaklary bilen birlikde nemes owçarkasyna geçirip iki kelleli it emele getirdi. Her aýry iki kelle özbaşdak süýt içibilyärdi. Hatda biri-birleriniň gulaklaryny hem dişleýärdi. Hernä synagyň dowamynda itler bir aý geçmänkä öldi.

• **Sekiz aýlyk Albertjige edilen synag**

Amerikan psihology Jon Broadus Watson "Gorky dogabitdi impulsmy ýa-da soň döreyän refleksmi?" diýen soraga jogap gözlemek üçin sekiz aýlyk bäbejik bolan Alberti (Duglas Meritt) synagdan geçirdi. Bäbejige nobaty bilen syçan, towşan, ýanan kagyz bölekleri, parik (oturtma saç), maska ýaly zatlar görkezildi. Maksat kiçijik Albertjigiň bulara nähili cemeleşyändigini bilmekden ybaratdy. Albert görkezilen

zatlaryň birine-de gorky bilen seretmändir we görkezilen zady her gezek ýylgyryp garşylapdyr. Soňra Albertjigi boş otaga alyp barýarlar. Otagda ýeke galдыrylan Albertiň ýanyna laboratoriýa şertlerinde ulaldylan akja syçanjyk goýberilýär. Albertjik syçandan gorkmagyň deregine, gaýtam syçanjygy gowy görýär, ony tutmaga çalyşýar, jykyrdap gülmäge başlaýar. Soňrak Albert syçana tarap her topulanda iki demir syrygy biri-birine urup bimaza ediji sesler çykarylýar. Demriň zoňtar sesine Albert aglamaga başlaýar. Ses ýatyp ottag ümsümleşensoň syçan bilen ýene oýnamaga başlan Albert her gezek syçana elini ýetirende psihologlaryň döreden ýaňky bimaza ediji sesine uçraýar. Aglamasy galyşyp, küyi-pikiri täzeden syçana gönügen Albertjigiň her gezek eli syçana uzanda biri-birine degýän demiriň üýşendiriji sesine uçraýandygy üçin syçana degmekden gorkup başlýar. Psiholog Watson synagy dowam etdirip oňa towşan we başga-da tüýli jisimleri görkezýär. Albert hususanam ak reňkli, tüýli zat görse, ondan gorkup aglamaga başlapdyr we gaçmaga synanşypdyr. Indi Albertjik pagta, ak towşan we şuňa meňzes zatlary görende demir syryklaryň biri-birine degende çykarýan sesi ýaly tisgindiriji sesi bolmasa-da, gorkmaga başlaýar. Synagy şunuň bilenem bes etmedik psihologlar soňra ak sakgally we tüýli penjekler geýip otaga girýärler. Gözüniň alnynda gitdigiçe ulalyp barýan tüýli zatlardan ýaňa Albertde dörän gorky indi onuň aňyna hemişelik ýazylypdy...

1920-nji ýyllarda geçirilen bu synag netijesinde alymlar kem-kemden döreýän gorkynyň syryny çözüp diler. Emma synag diýip sekiz aýlyk bäbejigiň başyna salan bu oýunlary üçin ýiti tankyda sezewar bolýarlar. Synagyň başynda syçandan ürkmeýän Albertjik soňabaka ýeke özünü ottagda goýup gitmez ýaly derejä ýetýär. Aýtmaklaryna görä Albertjik ýaňy alty ýasyna ýetende gidrosefaliýa (beýnä suw ýygnanmagy) zerarly aradan çykýar.

• **Pilde geçirilen LSD synagy**

LSD-niň wagtlayyn ruhy näsaglyga sebäp bolýandygyny ýa-da bolmaýandygyny anyklamak üçin 1962-nji ýylда "Tusko" atly bir pile adaty adama urulýan dozadan üç müň esse köp bolan 297

milligram LSD inžektirlenýär. Dozanyň täsirinden ýaňa başyna pyrlanyp duran pil bir sagat geçenden ölüpdir.

- **It kellesi**

Ýürek operasiýalarynyň ussady hasaplanýan başga bir sowet alymy Sergeý Brýuhonenko öz kämilleşdiren mehaniki ýürekdir öýkenleri arkaly janlylygyna saklan it kelleleri bilen şöhrat gazandy. Onuň dokumental kinofilmе düşürilen bu synagy 1940-njy ýylда "Эксперименты по оживлению организма" ("Experiments in the Revival of Organisms") ady bilen köpçülige ýetirildi.

- **Dälilik synagy**

Amerikaly psihiatrist Henri Andrews Kotton (1876-1933) däliliğiň her bir adam organizminiň öýjüklerinde bardygyna ynanýardı. Ol násaglary bejermek üçin diş, mindalina, hatda käbir iç goşlaryny çykaryp gördü. Hiç biriniň razylygy alynmadık bu násaglaryň kyrk dokuzy janyndan el üzмeli boldy.

- **Ölüleri janlandyrmak**

Robert Korniš 1930-njy ýyllarda iki tarapynda oturyp oýnalýan tagtanyň hereketine çalymdaş bir usul ulanyp, öli haýwanlary janlandyrmagá çalyşdy. Ol täze ölen itleriň damaryna adrenalin we gan gatamasyna garşı serişdäni inžektirledi. Käbir ölen it bırsalymlygam bolsa, agyr beýni şikesli we gözleri kör ýagdaýda direldi.

- **Sifilis synagy**

Tuskiegde we Gwatemala da geçirilen sifilis synagy ABŞ-nyň medisina taryhynda iň jedelli hadalarynyň biri hasaplanýar. Synag 1932-nji ýylда sifilis keseliniň giňden ýaýran we ýeterlik bejerginiň bolmadyk ýeri olan Tuskiegde (Alabama şaty) we Gwatemala da geçirilipdir. Amerikan hökümeti 1946-1948-nji ýyllarda Gwatemala da 1300 sany esgere, tussaglykda saklanýanlara we ruhy násaglara özlerine bildirmän sifilis we beýleki weneriki keselleri ýokuşdyrdı. Sifilis

keselli jelepleri bilkastlaýyn tussaglaryň arasyňa we harby lagerlere oklan amerikan alymlary weneriki keselleriň jelepçilik ýoly arkaly ýaýramagyna sebäp boldy.

1947-nji ýylda penisilliniň sifilise garşy iň täsir ediji emdigi anyklandy. Emma synagy alyp baryjylar sifilis ýokuşdyrylan biçärelere penisillini ullanmadan saklandy. Çünkü synagyň maksady bu kesel ýokuşan adamyň ölüme çenli bolşuny synlamakdy we öлenden soň onuň jesedine sud-medisina ekspertizasyny geçirirmekdi.

1932-nji ýyldan 1972-nii ýyla çenli geçirilen synaglaryň dowamynda 400-e golaý adam öldi. 1997-nji ýylda ABŞ-nyň şol wagty Prezidenti Bill Clinton tuskiglilerden bu synaglar üçin ötünç sorady.

• **Düwnük synagy**

Rokfeller institutyndan maliýe goldawyny alan Kornelius Pakkard Rouds 1931-nji ýylda Porto-Rikoda düwnük (rak) keseli boýunça ylmy-barlag işlerine başlady. Porto-Rikoly raýatlara düwnük keseliniň wiruslaryny ýerleşdirip synag geçiriren lukman on üç adamyň ölmegine sebäp boldy. Munuň bilenem çäklenmän şeýle sözler bilen çykyş etdi:

"Porto-Rikolylar ýer ýüzünüň iň ýigrenji, iň ýalta, iň ogry we iň messepsiz halkydyr. Synagyň dowamynda elimden geleni edip olaryň sekiziniň ölmegine, birnäçesine-de düwnük wiruslarynyň ýokuşmagyna gözegçilik etdim. Lukmanlaryň hemmesi-de garamaňlaý eksperimentleriň ezýet çekisinden lezzet alýandyr". Onuň bu ýürebulanjy çykyşyna garamazdan Rouds ABŞ-nyň Atom energiyasy boýunça komissiýasyna saýlanyp himiki ýaraglar bilen uruş alyp baryş maksatnamalaryna jogapkär işgär edilip goýuldy. Şol bir wagtyň özünde ol ABŞ-nyň Düwnük keseline garşy göreş guramasynyň başlygynyň orunbasary wezipesine bellendi.

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy. Geň-taňsy wakalar